

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET
Företagsekonomiska institutionen

Värdering vid upprättande av en kontrollbalansräkning

Magisteruppsats i företagsekonomi
Inriktning: Redovisning och Finansiering
Vårterminen 2003

Handledare: Pär Falkman
Författare: Anders Johansson
Kjell Kraemer
Joachim Samuelsson

Sammanfattning

Examensarbete i företagsekonomi, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Redovisning och Finansiering, Magisteruppsats Vt03

Författare: Anders Johansson, Kjell Kraemer och Joachim Samuelsson

Handledare: Pär Falkman

Titel: Värdering vid upprättande av en kontrollbalansräkning

Bakgrund och problem: Även om aktiebolagens redovisning ytterst grundas på lagregler får, inte minst genom hänvisningen till god redovisningssed, företagsekonomisk praxis på detta område stort inflytande. I vår magisteruppsats har vi valt att undersöka om den senaste lagförändringen har lett till en bättre värdering av bolagens skulder och tillgångar vid upprättande av en kontrollbalansräkning?

Syfte: Vårt syfte är att fastställa vilka förändringar som har skett vid värdering av tillgångar och skulder vid upprättandet av en kontrollbalansräkning och har den nya lagen lett till bättre och mer tydlig lagstiftning rörande detta problem.

Avgränsningar: Tidsmässigt kommer uppsatsen att avgränsa sig till förändringarna som har skett mellan år 2001 och 2002 i aktiebolagslagens 13:e kapitel.

Metod: Metoden som vi använt är en enkätundersökning till 45 revisorer och andra sakkunniga inom ämnet via elektroniska brev. Det empiriska undersökningen har analyserats och jämförts med vår teori och referensram.

Resultat och slutsatser: I vår undersökning har det framkommit att det inte har skett några väsentliga förändringar gällande värdering av tillgångar och skulder. Däremot är respondenterna eniga om att ABL 13 har blivit tydligare och mer detaljerad. Exempelvis framkommer det tydligare idag vilka försummelser som kan leda till personligt betalningsansvar. Vi tror att det kan vara svårt att lagstifta bort olika värderingsproblem, vilket även vår undersökning har visat. Trots den nya lagstiftningen kvarstår i princip samma värderingsproblematik som innan. För att lyckas lösa detta tror vi att man i framtiden är tvungen att följa normgivande organs rekommendationer, istället för att försöka lagstifta bort problemen.

Förslag till fortsatt forskning: Det vore intressant att undersöka om ABL 13 kapitel och praxis i framtiden kommer att gå skilda vägar, och kommer detta i sådana fall att tvinga fram nya lagändringar. Ett av syftena med den senaste lagändringen var ju att anpassa vår lagstiftning mot EU:s lagstiftning. Detta problem har vi utelämnat i vårt arbete på grund av tidsbrist. Ett förslag på uppsatsämne kan vara att man undersöker om lagstiftarnas intention har uppfyllts rörande detta och om vi i framtiden måste genomföra flera anpassningar gementemot omvärlden.

Innehållsförteckning

1.0 Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.1.1 Problemprecisering.....	3
1.2 Syfte och uppsatsens bidrag.....	5
1.3 Avgränsningar.....	5
2. Metod	6
2.1 Positivism och hermeneutik.....	6
2.2 Vetenskapligt angreppssätt.....	6
2.3 Diskussion av vald metod.....	7
2.4 Tillvägagångssätt.....	7
2.4.1 Litteraturstudie.....	7
2.4.2 Sammanställning, analys och tolkning.....	8
2.4.3 Urval.....	8
2.4.4 Informationsinsamling.....	9
2.4.5 Alternativa metoder.....	9
2.5 Materialets validitet och reliabilitet.....	10
3. Teori	11
3.1 Redovisningens teoristruktur.....	11
3.1.1 Fortlevnadsprincipen.....	12
3.1.2 Försiktighetsprincipen.....	12
3.1.3 Jämförbarhetsprincipen.....	12
3.1.4 Rättvisande bild/Korrekt bild.....	13
3.1.5 God redovisningssed.....	13
3.2 Tillämpning.....	13
3.2.1 Tillgång.....	13
3.2.2 Skulder och avsättningar.....	15
4. Referensram	16
4.1 Frivillig likvidation.....	16
4.2 Tvångslikvidation.....	17
4.2.1 Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist.....	17
4.2.2 Kontrollbalansräkning.....	20
4.2.3 Statliga stöd.....	21
4.2.4 Övervärden.....	22
4.2.5 Obeskattade reserver.....	22
4.2.6 Pensionsåtaganden.....	22
4.2.7 Tvångslikvidation på grund av bestämmelse i bolagsordningen.....	23
4.2.8 Tvångslikvidation på grund av registreringsmyndighetens beslut.....	23
4.2.9 Tvångslikvidation och inlösen på grund av majoritetsmissbruk.....	23
5. Empiri	24
6. Analys	27
7. Slutsats/fortsatt forskning	32
7.1 Slutsats.....	32
7.2 Fortsatt forskning.....	33
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34

1,0 Inledning

1.1 Bakgrund

I Sverige finns det en tradition sedan gammalt av att starta och utveckla företag. Ser vi tillbaks på den industrialiseringsprocess som påbörjades under mitten av 1800-talet, kunde den framförallt komma till stånd på grund av att det i Sverige fanns en sann entreprenörsanda och att företagen hade tillgång till riskvilligt kapital. Just en välutvecklad ägarkultur i kombination med riskvilligt kapital har visat sig påverka företagets utvecklingsdynamik positivt (Carlsson, 1998). Under denna tid var ägarna och företagsledarna ofta samma personer vilket framförallt förenklade företagets finansieringsmöjligheter. Ägarna var även väl insatta i företagets ekonomiska situation och hade företagen behov av pengar kunde ägarna personligen garantera bolagets ekonomi (Ibid.). Efterhand när företagen har vuxit har däremot ägarna och företagsledarna skilts åt, vilket har resulterat i att lagstiftningen har blivit alltmer fokuserad på att skydda borgenärerna och deras intressen i företagen (Blomberg, 1993).

Även möjligheten att driva företag i bolagsform anses av många ha bidragit till västerlandets ekonomiska framgångar (SOU, 2 001:1). Genom denna möjlighet att driva företag i bolagsform begränsades ägarnas ansvar till den insats som de hade satsat i det aktuella företaget (FAR, 2002). Denna ägarnas frihet från personligt ansvar balanseras genom regler som ska garantera att bolaget alltid har tillgångar som motsvarar bolagets förpliktelser (Posselius et al., 2000) Detta uppnås genom att man binder en del av bolagets kapital i form av aktiekapital, reservfond, uppskrivningsfond och överkursfond. Den del som däremot består av fritt eget kapital består av det balanserade resultatet, årets resultat och de fria fonderna. Det huvudsakliga syftet med att binda en viss del av aktiekapitalet, är att detta kapital ska utgöra en viss garanti för att förpliktelserna gentemot borgenärerna ska kunna fullföljas. Borgenärer och övriga intressenter har ett generellt intresse av att ett aktiebolags kapital är intakt för att bolaget ska kunna betala sina framtida skulder. Samtidigt som borgenärerna och deras kapital är viktiga bestånds faktorer för företagen och deras utveckling är det viktigt att borgenärerna känner sig trygga (Ibid.).

Ett bolag som inte bedriver någon lönsam verksamhet innebär en större risk för borgenärerna och de övriga intressenterna, eftersom sannolikheten därmed blir högre att bolaget inte kan fullfölja sina ekonomiska åtaganden. (Posselius et al., 2000). Enligt FAR (2002) är bolaget tvunget att upprätta en kontrollbalansräkning när hälften av bolagets egna registrerade kapital är förbrukat eller om de saknar utmättningsbara tillgångar. Regler avseende tvångslikvidation är ingen ny företeelse, utan detta härrör sig ända från 1895 års aktiebolag där det framgår att (Blomberg, 1993):

”har enligt vederbörligen prövad balansräkning aktiekapitalet till två tredjedelar eller till den mindre del, som kan vara i bolagsordningen bestämd, gått förlordt, skall, där ej inom tre månader tillräckligt antal aktieägare inträder eller bristen i aktiekapitalet fylls, bolaget upplösas och likvidation verkställas. Vid äfventyr att de, som med vetskap om förhållandet deltaga i beslut om fortsättande af bolagets verksamhet eller handla å dess vägnar, svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en”

Efter denna första lag rörande tvångslikvidation har den sedan under åren ändrats löpande. 1910 avskaffades reglerna om aktieägarnas antal och bolaget skulle träda i likvidation ovillkorligt om bristen av kapital inte hade blivit helt fylld inom tre månader. I 1944 års aktiebolagslag tillkom det att den särskilda balansräkningen skulle granskas av en revisor och tidsfristen förlängdes till fyra månader (Ibid). 1975 års aktiebolagslag innebar en viss uppmjukning av 1944 års lagregler. Efter att likvidationsbalansräkning upprättats och frågan om bolagets trädande i likvidation snarast möjligt hänskjutits till bolagsstämman fick, om stämman inte beslutade om omedelbar likvidation, bolaget en tidsfrist motsvarande tiden till ordinarie bolagsstämma under nästföljande räkenskapsår. Om stämman inte kunde godkänna en balansräkning där det egna kapitalet uppgick till minst det halva aktiekapitalet, skulle bolaget därefter likvideras. Även regeln om att låta en revisor granska likvidationsbalansräkning avskaffades (Ibid).

1983 skedde nästa reglering avseende tvångslikvidation i och med att man skärpte kravet på skyndsamhet. Enligt 1983 års aktiebolagslag var man tvungen att upprätta en kontrollbalansräkning, då det fanns skäl att anta att hälften av aktiekapitalet hade gått förlorat. Om så var fallet, att hälften av aktiekapitalet hade förbrukats, var man tvungen att inom åtta månader upprätta en balansräkning på bolagsstämman vilken skulle visa att hela det egna kapitalet hade återförts. I annat fall var man tvungen att likvidera företaget (Blix, 1984). I 1983 års aktiebolagslag tillkom även en värderingsregel (Ibid):

”statligt stöd för vilket återbetalningsskyldighet är beroende av bolagets egna ekonomiska ställning och, vid en konkurs eller likvidation, först skall återbetalas sedan övriga skulder till fullo betalats, inte behövde beaktas i en kontrollbalansräkning”.

Den främsta anledningen till att denna värderingsregel uppkom, var bland annat för att stävja den ekonomiska brottslighet som fanns vid denna tid (Ibid).

1992 års lagändring innebar att revisorn skulle granska kontrollbalansräkningen och att kontrollbalansräkning förutom vid kapitalbrist även måste upprättas vid resultatlösa utmätningförsök av kronofogden. Den främsta anledningen till att man genomförde den första lagändringen var för att det bland fåmansbolag förekom ett utbrett missbruk av reglerna om hur man upprättar en kontrollbalansräkning. Ofta kunde man misstänka att de kontrollbalansräkningar som upprättades kunde vara alltför optimistiska. Exempelvis kunde man genom olika bokföringsmässiga åtgärder, såsom aktivering av organisationskostnader, utvecklingskostnader och så vidare, förbättra den ekonomiska ställningen. Även i de fall där det inte hade upprättats någon kontrollbalansräkning, kunde det vara lockande för styrelsen att i efterhand upprätta en sådan och förse den med ett tidigare datum. Genom att låta revisorn granska kontrollbalansräkningen för att styrelsen m.fl. skulle undgå betalningsansvar, hoppades man stävja denna oriktiga värdering av skulder och tillgångar som kunde förekomma (Blix, 1992).

1.1.1 Problemprecisering

Trots att bestämmelserna rörande tvångslikvidation har ändrats under årens lopp, har syftet med lagen i huvudsak varit densamma. I första hand ska lagen skydda borgenärerna och förhindra att deras intressen i bolaget försakas till följd av styrelsen i den förlustbringande verksamheten förhåller sig passiv och inte vidtar åtgärder för avveckling av bolaget i tid. Enligt aktiebolagslagen ska bolaget upplösas innan för stor del av aktiekapitalet har förbrukats. Med tanke på att syftet med reglerna är att skydda borgenärerna, är inte det lagstiftande kapitalet på 500 000 kr för publika bolag mycket. Speciellt inte om man betänker att dessa företag ofta har en omsättning på flera miljoner kronor. Enligt aktiebolagslagen är dessa 500 000 kr egentligen bara 250 000 kr med tanke på att företagen har rätt att förbruka hälften av aktiekapitalet innan de är skyldiga att upprätta kontrollbalansräkning. En möjlighet som företagen även har är att skriva ner aktiekapitalet i de fall som det registrerade aktiekapitalet överstiger kravet för de publika bolagen. Däremot måste man vara medveten om att en sådan åtgärd skapar badwill för företaget då de är skyldiga att registrera nedskrivningen hos PRV (Blomberg & Oppenheimer, 2002).

Förutom att skydda borgenärerna ska lagen även förhindra att bolag avvecklas för tidigt eller kanske till och med helt i onödan på grund av ofullständig information. Vid upprättande av en kontrollbalansräkning ska man enligt de gällande värderingsreglerna ta hänsyn till företagets dolda reserver, för att på så sätt undvika att bolaget sätts i konkurs på grund av formella skäl. Om avveckling av bolaget sker för tidigt eller i onödan drabbas företagets intressenter, exempelvis företagets anställda, kreditgivare och så vidare. Vid upprättande av en kontrollbalansräkning ska denna upprättas enligt årsredovisningens föreskrifter, men man har möjlighet att göra vissa justeringar. Exempelvis har man möjlighet att ta upp alla sina tillgångar, såväl omsättnings- och anläggningstillgångar, till dess nettoförsäljningsvärde. Inventarier och byggnader har man däremot möjlighet att ta upp till dess planenliga restvärde, om detta värde är högre än det faktiska försäljningsvärdet (Ibid.).

Som nämnts ovan är man enligt aktiebolagslagen tvungen att upprätta en kontrollbalansräkning när hälften av det egna registrerade kapitalet är förbrukat eller om det saknas utmätningsbara tillgångar (FAR, 2002). Här uppstår ytterligare ett problem vid upprättande av en kontrollbalansräkning och det är hur man ska värdera sina tillgångar och skulder (Posselius et al., 2000). Nedstrand (2002) tar upp ett IT-företag vars huvudsakliga verksamhet bestod av att utveckla programvaror och databaser åt externa kunder. Enligt upphovsrättslagen tillhörde dessa bolaget och därmed kunde de ingå i konkursboets tillgångar. I ett annat fall hade ett IT-bolag lagt ner åtskillig tid på att utveckla programvara åt en extern kund, men det fanns ingen färdig produkt i det här fallet. Det huvudsakliga arbetet fanns däremot dokumenterat på ett antal whiteboardtavlor i ett kontorslandskap, vilket visade sig vara en tillgång för företaget (Nedstrand, 2002). Dessa exempel belyser komplexiteten i hur svårt det kan vara att värdera ett företags tillgångar.

Ett annat problem rörande upprättande av kontrollbalansräkning uppkom i det så kallade Trancom målet där det prövades om bolagets styrelse var personligt ansvariga enligt 13

kapitlet 12-19 § ABL. I Trancoms fall hade de inte kostnadsfört de utgifter de hade haft för sin produktutveckling, utan de hade istället aktiverat dessa. I och med detta tog de upp utvecklingskostnaderna som en tillgång i balansräkningen, vilka de årligen skrev av med mellan 10 till 20 procent per år (NJA, 1993). Enligt avtal med sina kunder skulle de få betalt för de system som bolaget sålde först när dessa var installerade och godkända. Detta innebar att de sköt upp den utgående faktureringen, vilket i sin tur ledde till att bolaget sattes i konkurs. En av bolagets fordringsägare stämde i sin tur Trancoms styrelse och de hävdade att Trancoms registrerade aktiekapital på 400 000 kr var förbrukat med mer än två tredjedelar redan ett år innan den slutliga konkursen. Detta skulle innebära att Trancoms styrelse skulle vara betalningsskyldiga enligt ABL 13 då de inte hade upprättat någon kontrollbalansräkning. Enligt aktiebolagslagen är styrelsen som vi nämnde tidigare skyldiga att upprätta en kontrollbalansräkning om det föreligger misstanke om insufficiens och detta var just huvudfrågan i Trancom målet. Enligt Tingsrättens och Hovrättens dom hade inte det aktuella bolaget rätt att aktivera utvecklingskostnaderna vid upprättande av kontrollbalansräkningen och därmed ansågs styrelseledamöterna vara personligt ansvariga. Däremot ansåg Högsta domstolen tvärt emot de tidigare domarna att Trancom hade rätt att aktivera kostnaderna och därmed förelåg det ingen insufficiens. Den avgörande frågan i det här fallet var om bolaget hade rätt att aktivera sina utvecklingskostnader eller ej och tydligen var inte problemet hur enkelt som helst att lösa, eftersom de olika instanserna bedömde fallet olika (Ibid.).

För att lösa de problem som fanns vid upprättande av kontrollbalansräkning men även för att se över vilka lagförändringar som behövde genomföras med hänsyn till EES-avtalet och Sveriges närmande till EG, tillsattes en kommitté den 1 juni 1990. Efter 10 års arbete överlämnade kommittén den 8 januari 2001 sitt slutbetänkande till regeringen och detta betänkande fick titeln Ny aktiebolagslag (SOU 2001:1). Betänkandet innehöll ett komplett förslag till en ny aktiebolagslag (Skog, 2001), vilken behandlade likvidation av aktiebolag i SOU, 1999:36. Proposition (2000/01:150) som följde av SOU trädde i kraft den 1 januari 2002, vilket medförde ett helt nytt utseende av det 13:e kapitlet i aktiebolagslagen. Detta kapitel innehöll dels regler om frivillig likvidation, tvångslikvidation samt regler gällande konkurs. Även om aktiebolagets redovisning ytterst grundas på lagregler, får företagsekonomisk praxis som exempelvis god redovisningssed stort inflytande på detta område (Posselius et al., 2000).

Det främsta syftet med den senaste förändringen av ABL 13 kap har varit att förbättra skyddet för aktieägarnas kapital, genom att man med hjälp av att införa den nya lagen förhoppningsvis kommer att få en bättre värdering av de insufficianta bolagens tillgångar och skulder. Reglerna om tvångslikvidation har varit livligt debatterade under åren och det finns till och med de som tycker att dessa regler inte har fyllt någon funktion. Exempelvis är det många företag som har gått i konkurs med stora underskott utan att en kontrollbalansräkning har upprättats. Trots detta har de flesta styrelseledamöterna gått fria från personligt ansvar (Gometz, 1987). Detta visade sig även i en studie gjord av Posselius (1986), där ett antal företag hade satts i konkurs med betydande underskott utan att likvidationsbestämmelserna aktualiserats. En senare studie som omfattade 45 rättsfall där styrelsens ansvar enligt ABL 13 kapitlet hade prövats just i efterhand, visade det sig att 56 % av domarna var fällande. Det har även blivit allt vanligare att ABL 13 åberopas

av borgenärerna, när det finns en misstanke om att styrelseledamöterna har brustit i sina åtaganden (Oppenheimer, 1992).

Detta leder fram till vår problemställning. ABL 13 kapitel har till syfte att förbättra skyddet för aktieägarnas kapital, men det finns samtidigt indikationer på att det inte alltid har realiserats i praktiken. Därför är det problemområde som är i fokus i vårt arbete inriktat på att fastställa om den senaste lagförändringen har lett till en bättre värdering av bolagens tillgångar och skulder vid upprättande av en kontrollbalansräkning.

1.2 Syfte och uppsatsens bidrag

Den huvudsakliga orsaken till den lagförändring som har skett beträffande upprättande av kontrollbalansräkning, var att man ville skapa ett bättre skydd för företagets borgenärer. Därför är vårt syfte med denna uppsats att fastställa vilka förändringar som har skett vid värdering av tillgångar och skulder då en kontrollbalansräkning ska upprättas och om man genom den nya lagändringen har erhållit en bättre och mer tydlig lagstiftning rörande detta problem.

Vår studies främsta bidrag är att den kan öka förståelsen av hur viktigt det är med en väl fungerande praktik vid upprättande av en kontrollbalansräkning. Detta är viktigt ur kapitalmarknadens perspektiv, men även med tanke på samhällets långsiktiga utveckling. Ska företagandet i Sverige utvecklas och fortsätta att växa, måste företagets borgenärer vara säkra på att den lagstiftning som finns rörande skydd av eget kapital är tillförlitlig.

1.3 Avgränsningar

Tidsmässigt kommer uppsatsen att behandla förändringar rörande värdering av tillgångar/skulder vid upprättande av en kontrollbalansräkning. Vi kommer att avgränsa oss till de förändringar som har skett mellan åren 2001 och 2002 i aktiebolagslagens 13:e kapitel.

2. Metod

Meningen med det här kapitlet är att vi ska visa läsaren hur vi uppfattar begreppet vetenskap och vi önskar också ge läsaren en ökad förståelse för den valda metoden. Detta är av avgörande betydelse för att läsaren ska förstå resultatet i den här uppsatsen, eftersom läsaren ska följa arbetets framväxt med den valda metoden klart i minnet. Vi kommer även kort att beskriva de två vanligaste vetenskapsmetoderna, positivism och hermeneutik, och därefter kommer vi att beskriva den metod som vi har valt.

2.1 Positivism och hermeneutik

Positivismen som idé härstammar ursprungligen från 1600-talets upplysningstid. Enligt denna tids filosofer var tron på upplysta människor, fria från religiösa influenser avgörande för mänsklighetens framsteg. Skaparen av positivismen som begrepp var Auguste Comte (1798-1857) (Eriksson, 1990). Comte var övertygad om att naturvetenskapen var överlägsen och att man bara med empiriska studier når verklig kunskap.

Idag står positivismen för (Rosengren & Arvidsson, 1992):

- Kvantifiering
- Formalisering av koncept och teorier
- Objektiva metoder och teorier
- Empiriska observationer

Positivisternas människosyn är deterministisk, vilket innebär att så länge som man har all bakgrundsinformation om en människas situation vet man hur hon kommer att agera i en viss given situation.

Hermeneutiken som anses vara positivismens motsats, kommer från ett grekiskt ord som betyder tolkning av texter. Denna metod var fram till 1500-talet den enda accepterade metoden för att tolka bibelns texter. Hermeneutikens syn på vetenskap kan utläsas i den tyske filosofen Wilhelm Dilthey's arbete, där han menar att naturvetenskaplig ansats förklarar mänskligt beteende medan en hermeneutisk ansats ger den sanna bilden av förståelse (Wigblad, 1992). Enligt hermeneutikerna måste vi se på helheten för att förstå det mänskliga beteendet. Vi kan ej förstå delarna utan att känna till helheten och tvärtom.

2.2 Vetenskapligt angreppssätt

En viktig uppgift för forskaren är att skapa teorier som ger en bra och riktig kunskap om verkligheten. Grunden för teoribildandet är att studera den data och information som verkligheten omfattar, ofta kallad empiri. Arbetet består av att relatera teori och verkligheten till varandra. Man brukar skilja på två sätt att arbeta, deduktivt och induktivt (Patel & Davidsson, 1994).

Med deduktivt arbete menas att forskaren utgår från allmänna principer och befintliga teorier och försöker dra slutsatser om enskilda företeelser. Forskaren bevisar samband mellan teori och verklighet (Ibid.).

Motsatsen till det deduktiva arbetssättet är det induktiva. Forskaren utgår här ifrån verkligheten och utan att tidigare ha studerat underliggande teorier utarbetas en egen teori induktivt (Ibid.).

2.3 Diskussion av vald metod

Vårt ämne kan studeras med olika metoder, exempelvis kan den positivistiska kvantitativa metoden användas som uteslutande använder sig av statistiska bearbetnings- och analysmetoder. Vi kan även använda oss av den hermeneutiska kvalitativa metoden. Det som är karakteristiskt för denna typ av rapport är att djupgående intervjuer görs av företagare och resultaten tolkas senare för att därigenom få fram respondentens yttersta vilja och intentioner (Patel & Davidsson, 1994). Valet mellan kvantitativ och kvalitativ forskning handlar framförallt enligt Bryman (1997) om hur pass bra respektive metod är för att besvara det specifika forskningsproblemet.

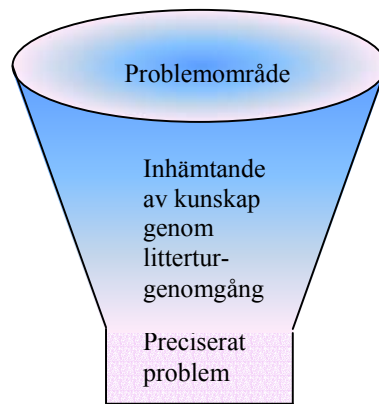
Enligt Patel & Davidson (1994) är det svårt att renodla ett forskningsarbete till enbart kvantitativ eller till bara kvalitativ inriktning, utan dessa inriktningar ska betraktas som var sina ytterligheter. En stor del av dagens forskning befinner sig någonstans mellan dessa två ytterligheter. Ambitionen är då att förstå och analysera helheten och inte studera vissa mindre grupper som man sedan försöker att generalisera till andra grupper. Då vi har försökt att analysera helheten har vi ansett det viktigt att göra löpande analyser på det insamlade materialet. Detta är karakteristiskt för de kvalitativa undersökningarna i motsatts till de kvantitativa undersökningarna, där det är vanligt att ”rapportörerna” väntar med att bearbeta materialet tills dess att allt material är insamlat (Patel & Davidsson, 1994). Om vi hade använt oss av en kvantitativ metod, hade vi även presenterat våra hypoteser och teorier i form av matematisk formler (Ibid.).

Vårt arbete bygger på ett induktivt synsätt, vilket ofta används vid fallstudiebaserade undersökningar där man utgår från empiriska fakta (Ibid.).

2.4 Tillvägagångssätt

2.4.1 Litteraturstudie

Vi började vår studie med en litteraturgenomgång, för att på så sätt öka vår förståelse för de problem som vi ska studera. Vilka problem har behandlats i tidigare studier och vilket synsätt som har präglat dessa är viktiga frågor som man bör ställa sig. Enligt Patel & Davidson (1994) är det av största vikt att forskaren har en god kunskap om de teorier/modeller som finns och tidigare forskning för att man ska kunna formulera relevanta problem. Teorierna och modellerna är i sig allmängiltiga, men tillsammans med tidigare forskning avgränsar de problemområdet till ett specifikt problem (Ibid.).

Figur 1 Ovanstående figur visar hur problemområdet avgränsas till preciserbart problem genom litteraturgenomgången (Patel & Davidson, 1994).

Den information som vi får från att studera tidigare studier är viktig för att vi ska kunna genomföra vår studie på ett smidigt sätt. Genom att studera befintliga studier, får vi även kunskap om hur de har gått till väga. Hur planerade de sin undersökning? Hur gick själva datainsamlingen till? Kan man lära sig något om själva bearbetningen av materialet och det allra viktigaste, gjorde de några misstag som man kan lära sig något av (Ibid.).

2.4.2 Sammanställning, analys och tolkning

Bearbetning av textmaterial, vilket görs efterhand när svaren inkommer, är karakteristiskt för den kvalitativa metoden. Denna metod anses vara väldigt tids- och arbetskrävande (Patel & Davidson, 1994). Då vår ambition är att förstå och analysera helheten, bör kontinuerliga analyser göras av det insamlade materialet. Detta gäller både under själva insamlingsfasen och under själva sammanställningen. Det här är en viktig skillnad jämfört med den kvantitativa metoden, där man vanligtvis bearbetar allt material när insamlingen är klar (Ibid.).

Avslutningsvis kommer vi att analysera det empiriska materialet utifrån teorin och referensramen och resultatet av denna analys kommer vi att presentera i form av egna slutsatser.

2.4.3 Urval

Då vi genom vår studie vill utreda om det har blivit någon förändring vid upprättande av en kontrollbalansräkning avseende värdering av tillgångar och skulder efter införandet av den nya Aktiebolagslagen, har vi valt att kontakta ett antal revisionsbyråer. Att vi just har valt att kontakta revisorer är för att det är de som har kommit i kontakt med den nya lagen i sitt dagliga arbete och därmed bör de besitta den bästa kunskapen om ämnet.

För att uppnå så hög tillförlitlighet som möjligt på vår undersökning har vi valt att kontakta Ernst & Young, Deloitte & Touche AB, KPMG, Öhrlings PricewaterhouseCoopers och ett antal mindre revisionsbyråer. Genom en sökning på internet fann vi en sida, www.constellator.se/dir/ftg/cons/revision.shtml, 2003-04-28, där ett stort antal auktoriserade och godkända revisionsbyråer fanns med. På sidan fick vi fram kontaktpersoner, telefonnummer, adress och e-post till respektive revisionsbyrå. Totalt har vi valt att kontakta 43 revisionsbyråer fördelat på 10 godkända revisorer och 33 auktoriserade revisorer. Förutom de aktuella revisionsbyråerna har vi även valt att kontakta två sakkunniga för att få deras syn på den nya lagstiftningen. De sakkunniga är Sten-Eric Ingblad, vetenskaplig ledare och Rolf Rundfelt, professor.

2.4.4 Informationsinsamling

Det finns ett flertal sätt att samla in data på. Ett sätt är att använda sig av primärdata. Exempelvis kan man intervju de tilltänkta respondenterna per telefon eller så kan man göra personliga intervjuer. En annan metod är att använda sig av större utskick, så kallade surveyundersökningar, där man kontakter ett större antal respondenter via brev eller e-post.

Vi har valt att skicka ut enkäter till de utvalda respondenterna via e-post. Den främsta fördelen med att använda sig av denna metod är att vi når ut till många respondenter under en relativt kort period. Däremot kan svarsfrekvensen bli lägre, då vi inte vet i förväg om de tilltänkta respondenterna är beredda att avsätta tid till våra frågor (Patel & Davidsson, 1994).

2.4.5 Alternativa metoder

De metoder som använder sig av primärdata går ut på att samla in information genom att ställa frågor till respondenten, antingen direkt eller via frågeformulär. Fördelen med exempelvis en enkätundersökning jämfört med exempelvis att göra personliga eller telefon intervjuer är som vi nämnde ovan att man kan nå ett större antal respondenter. Däremot har man ingen möjlighet att kontrollera att det exempelvis är de tilltänkta respondenterna som har svarat på frågorna. Vid enkätundersökningar föreligger det även en risk att svarsfrekvensen blir mindre, eftersom man inte har någon möjlighet att få det bekräftat av respondenterna i förväg att dessa är villig att delta i undersökningen. Risken är även att man får felaktiga svar om frågorna är oklara (Dahmström, 1991).

De nackdelar som finns med att använda sig av besöksintervjuer, förutom att de är tids- och kostnadskrävande, är att det föreligger risk att undersökningen råkar ut för den så kallade intervjuareffekten. Det vill säga att intervjuaren präglar respondentens svar, framförallt vid sådana frågor som respondenten kan uppfatta som oklara. Intervjuaren kan även prägla respondenten omedvetet genom att exempelvis betona vissa ord eller genom vissa tonfall (Ibid.). Vid personliga intervjuer är det även viktigt att det råder en hög grad av standardisering och strukturering avseende de frågor som ska ställas. Med standardisering menas att alla respondenter bör få samma frågor och få dem ställda i

samma ordning. I annat fall kan svaren bli missvisade (Patel & Davidson, 1994). Däremot är det svårare att få en hög grad av strukturering på frågorna då detta kräver att respondenten i princip bara kan svara ja eller nej (Ibid.).

Vid insamling av data kan man även använda sig av sekundärdata, det vill säga data som redan finns registrerade i olika databaser. Denna metod används framförallt vid kvantitativ forskning. De nackdelar som detta medför är bland annat att, eftersom det rör sig om andrahandskällor, kan det föreligga fel i data, det finns ingen möjlighet att få in information som motparten tycker är intressant och det finns även ingen möjlighet att ställa följdfrågor (Holme & Solvang, 1991).

2.5 Materialets validitet och reliabilitet

Den litteratur som arbetet är uppbyggt kring är främst relaterad till företagsekonomisk och juridisk litteratur som behandlar frågor rörande skydd av aktiebolags egna kapital. Den egna litteraturen fick utgöra grund för fortsatt litteratursökning. Sekundärdata söktes främst fram med hjälp av CD-libris hemsida på Internet och FAR: s databas. De sökord som vi har använt oss av var bland annat kontrollbalansräkning, aktiebolagslagen, kapitalbrist och så vidare.

Vi har även tagit del av artiklar ur Balans. Denna tidskrift har generellt ett högt anseende, men det bör tas hänsyn till att artiklarna kan vara vinklade av författarna. Balans, som är FAR: s tidning, är framförallt ett forum för revisorer och fokuserar därför på för dem viktiga frågor runt revisorernas dagliga arbete. I viss mån kan många av artiklarna uppfattas ha en viss försvarsinriktad utformning och därför kan det vara svårt att se om de är självkritiska.

Vi anser att arbetet eftersträvar till att uppfylla kraven på reliabilitet, vilket innebär att två eller flera av varandra oberoende utredare ska med samma urval och metod komma så nära vårt resultat som möjligt (Bell, 2000). Enligt Lundblad & Skärvad (1982) är reliabilitet frånvaron av slumpmässiga fel.

Rosengren & Arvidsson (1992) definierar reliabilitet som:

”Graden av tillförlitlighet hos en mätning, dvs. den större eller mindre frånvaron av slumpmässiga (osystematiska) mätfel...”

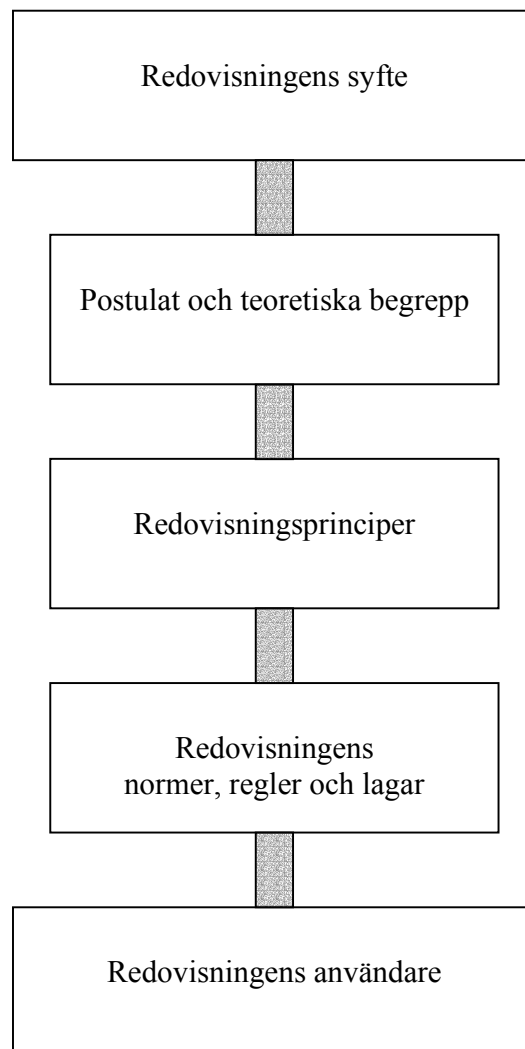
Undersökningens validitet har att göra med om det vi undersöker verkligen har ett samband med vad vi vill mäta, det vill säga, har vi mätt det som vi har avsett att mäta med perfekt precision. Detta innebär att ju högre validitet ett arbete har, desto mindre systematiska mätfel föreligger det (Ibid.). Vi anser att arbetet uppfyller kraven på en god validitet, då vi har byggt vårt arbete på en enkätundersökning där vi tar del av 43 obundet slumpmässigt utvalda revisorers åsikter om den nya lagen, samt två sakkunniga inom området.

3. Teori

Vi ska under detta kapitel försöka redogöra för vårt arbetes aktuella principer, lagar, regler och normer.

3.1 Redovisningens teoristruktur

De grundläggande begreppen inom redovisningsteori är de så kallade postulaten, vilka har till uppgift att dra allmänna slutsatser om redovisningens syfte. Utifrån postulaten kan man härleda de olika redovisningsprinciperna och därifrån styr sedan normer, regler och lagar den praktiska redovisningen allt utifrån själva syftet med redovisningen. (Nilsson, 2002) Se figur nedan.

Figur 2.
Källa: Nilsson, (2002). Egen bearbetning

3.1.1 Fortlevnadsprincipen

Principen om fortlevnad¹ innebär att man förutsätter att redovisningsenheten kommer att fortsätta sin verksamhet under en obestämd (lång) tid framöver (Smith, 2000). Om vi inte antog att redovisningsenheten skulle fortsätta sin verksamhet under en obestämd tid framöver, skulle vi vara tvungna att inför varje bokslut omvärdera våra tillgångar och skulder till nettoförsäljningsvärdet (Nilsson, 2002).

Eftersom tillgångarnas nettoförsäljningsvärde ofta understiger deras bokförda värden, skulle därför enbart en sådan ordning innebära att likvidationsplikten drabbade många bolag som i och för sig har goda möjligheter att på ett framgångsrikt sätt fortsätta sin verksamhet (Prop. 2000/01:150). Ett undantag från värdering utifrån fortlevnadsprincipen är att man inte får utgå från denna metod, om bolaget saknar viljan eller förmågan till fortlevnad (Ibid.).

3.1.2 Försiktighetsprincipen

Principen om försiktighet² kan ses som ett allmänt förhållningssätt, vilket innebär att man väljer det lägsta värdet av de tänkbara vid en värdering av tillgångar, och det högsta vid värdering av skulder (Smith, 2000). Försiktighetsprincipen anses vara den viktigaste restriktionen och syftet med principen är att man inte ska överskatta redovisningsenhetens resultat och ställning (Nilsson, 2002).

Försiktighetsprincipen skulle i en kontrollbalansräkning inte fånga upp bolagets framtidsmöjligheter och fortlevnadsförmåga i tillräcklig grad. En generell tillämpning av årsredovisningslagen skulle därmed leda till att livsdugliga bolag tvingas vidta åtgärder som egentligen inte är nödvändiga (Prop. 2000/01:150).

3.1.3 Jämförbarhetsprincipen

Principen om jämförbarhet³ är relativt okontroversiell och lätt att förstå. Innebörden är att den redovisningsinformation som ges bör vara jämförbar mellan olika tidsperioder och mellan olika företag. Metodvalen för redovisningen ska med andra ord vara samma som tidigare⁴ (Nilsson, 2002).

Enligt årsredovisningslagen 2 kapitlet 4 § gäller som huvudregel att bolag inte får byta redovisningsprinciper från ett år till ett annat. Denna regel finns för att upprätthålla jämförbarheten mellan ett bolags årsredovisningar år från år.

Syftet med kontrollbalansräkningen är inte att möjliggöra jämförelser utan endast att visa bolagets egna kapital vid en given tidpunkt. Behovet av jämförbarhet gör sig därför inte gällande i en kontrollbalansräkning (Prop. 2000/01:150). Det finns därför ingen anledning att förbjuda ett bolag att i kontrollbalansräkningen tillämpa andra

¹ Engelsk term: Going concern

² Engelsk term: Conservatism eller prudence

³ Engelsk term: Consistency

⁴ Redovisningsprinciper ska inte ändras utan tungt vägande skäl

värderingsprinciper än de som har använts i årsredovisningen, så länge de är i överensstämmelse med lag och god redovisningssed (Ibid.).

3.1.4 Rättvisande bild/Korrekt bild⁵

Principen om att ge en rättvisande bild⁶ av en redovisningsenhets resultat och ställning kan framstå som självklart. Men principen om att ge en rättvisande bild kan stå i motsats till att värdera redovisningsenhetens ställning och resultat med hjälp av försiktighetsprincipen. En rättvisande bild bör upplysa om förhållanden som är kända oavsett eventuell risk för en alltför optimistisk, ”pessimistisk”, beskrivning av den ekonomiska ställningen. (Nilsson, 2002)

3.1.5 God redovisningssed

Begreppet god redovisningssed har under en lång tid i Sverige utgjort basen i normgivningens grund (Ibid.). Enligt propositionen 1975:104, betyder god redovisningssed: En faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets av bokföringsskyldiga. Eftersom både god redovisningssed och rättvisande bild står under olika paragrafer i lagen⁷ kan de omöjligt vara synonymer, men begreppen är starkt sammankopplade, inte minst från de normgivande organen (Ibid.).

3.2 Tillämpning

Väldigt kortfattat ska vi försöka redogöra för vad som måste vara uppfyllt för att något ska kunna vara en tillgång respektive en skuld.

Enligt Blomberg & Oppenheimer (2002) kan värderingsreglerna sammanfattas i tre huvudteser:

- Nettokapitalet i en kontrollbalansräkning är alltid lika med eller, i regel, bättre än nettokapitalet i en korrekt upprättad ordinarie balansräkning per samma datum (undantaget, när det finns redovisade obeskattade reserver för vilka ingen latent skatteskuld upptagits i den ordinarie redovisningen).
- Identiska företag ger identiska kontrollbalansräkningar oavsett bolagets tidigare redovisningsprinciper för den ordinarie balansräkningen.
- Omsättningstillgångar värderas alltid till verkligt värde.

3.2.1 Tillgång

Alla resurser som ett företag besitter kan inte betraktas som tillgångar och redovisas inte heller då i en balansräkning (Smith, 2000). För att något ska kunnas kallas en tillgång ska följande kriterier vara uppfyllda: Tillgången är hänförlig till ett separat företag och är

⁵ Enligt en del redovisningsteoretiker är rättvisande/korrekt bild inte en redovisningsprincip, utan en målsättning som uppnås genom sunda redovisningsprinciper (Nilsson, S. 2002)

⁶ engelsk term: True and fair view

⁷ Se ÅRL 2 kapitlet §2 respektive §3

resultatet av historiska transaktioner, samt att en tillgång dessutom måste generera framtida ekonomiska fördelar (Falkman, 2001). Ett vanligt bevis på att en framtida ekonomisk fördel verkligen existerar är att ett marknadspris finns, eller att det finns en finansiär som skulle acceptera den framtida ekonomiska fördelen som ett betalningsmedel, det vill säga att den kan mätas i monetära termer (Ibid.).

Att begreppet tillgång i kontrollbalansräkningen har fått en vidare innebörd än vad som anges i årsredovisningslagen får anses som självklart, och därför anmärks det inte speciellt i lagtexten (Prop. 2000/01:150).

Enligt årsredovisningslagen får man inte (enligt huvudregeln) använda orealiserade värdeökningar till att höja det egna kapitalet (Ibid.). Det går inte heller alltid att använda sig av årsredovisningslagens bestämmelser om uppskrivning av anläggningstillgångar, eftersom en uppskrivning kräver ett bestående högre värde, samt att det nya värdet är tillförlitligt och väsentligt högre än det bokförda värdet. Vidare kan bestämmelserna om uppskrivning inte användas på omsättningstillgångar (Ibid.).

Vad som får tas upp som en tillgång enligt årsredovisningslagen står specificerat i 4 kapitlet 2 §. Om det är en tillgång eller en utgift får en särskild betydelse när det gäller att bygga upp immateriella värden, eftersom dessa inte får aktiveras som en tillgång enligt god redovisningssed. Utgifter som ett bolag haft för att internt upparbeta ett varumärke kan vara ett sådant exempel (Ibid.). Är det uppenbart och påvisbart att det upparbetade varumärket har ett betydande försäljningsvärde får det, med kontrollbalansräknings särskilda syfte tas upp som en tillgång (Ibid.).

I ett fall hade personal i ett IT-företag innan konkursen lagt ner åtskillig tid på programutveckling men någon färdig programvara fanns inte, inte heller någon försäljning. Arbetet fanns i stort sett enbart dokumenterad på whiteboardtavlor i ett kontorslandskap. Men det nedlagda arbetet visade sig vara värdefullt och säkerställdes som en tillgång i konkursen (Nedstrand, 2002).

Det är inte enbart bara i programutvecklingsbolag utan även i en rad andra typer av IT-relaterad verksamhet vanligt förekommande att IT-bolaget varit inriktat på olika typer av verksamheter där det centrala varit bolagets avtal med kunder rörande exempelvis support, driftstöd, felavhjälpning, underhåll, logistik, licensavtal med mera (Ibid.).

Det kan tyckas provocerande att antyda att en extern programvara kan utgöra en tillgång i ett IT-bolag, eftersom huvudregeln är sådan att sådana inte utgör en tillgång i en konkurs. Men de kan dock ha karaktären av en tillgång eftersom denna externa programvara kan överlåtas till en köpande part om rättighetsinnehavaren godkänner köpet. Det finns en del exklusiva programvaror (Cad Cam t.ex.) vars licensvillkor innebär att de första licenserna kan uppgå till 100 000-tals kronor för att därefter månatligen eller motsvarande ligga på en helt annan lägre nivå (Ibid.).

3.2.2 Skulder och avsättningar

Redovisningsrådets definition på en skuld lyder:

”En skuld skall redovisas i balansräkningen när det är sannolikt att företaget, för att uppfylla ett befintligt åtagande, måste lämna ifrån sig en resurs som representerar ekonomiska fördelar och när beloppet kan mätas på ett tillförlitligt sätt.”

Redovisningsrådets definition på en avsättning lyder:

”En avsättning är en skuld som är oviss till förfallotidpunkt eller belopp.”

Både skulder och avsättningar ska naturligtvis redovisas i en balansräkning (Smith, 2000).

Vad som sägs i propositionen är att utgångspunkten för värdering av tillgångar och skulder i kontrollbalansräkningen ska göras utifrån årsredovisningslagen, men en alltför generell tillämpning skulle kunna leda till att livsdugliga bolag tvingas till åtgärder som egentligen inte är nödvändiga. Därför bör vissa avsteg från redovisningsprinciperna göras. Om en annan värderingsmetod leder till ett större eget kapital och står i överensstämmelse med lag och god redovisningssed bör denna användas. Om ett bolag till exempel har underskattat livslängden på en anläggningstillgång, eller om bolaget har kostnadsfört utgifter som har varit möjliga att aktivera, så står det bolaget fritt att justera tillgångens bokförda värde till det högre belopp som uppstår (Prop. 2000/01:150).

4. Referensram

Under referensramen kommer vi att beskriva tvångslikvidation och de mest väsentliga skillnaderna mellan den gamla och nya aktiebolagslagen kapitel 13. Vi kommer även att presentera frivillig likvidation

4.1 Frivillig likvidation

Enligt ABL 13:1 är det endast bolagsstämman som kan besluta om ett bolag ska gå i frivillig likvidation och om så är fallet ska bolagsstämman upprätta ett förslag avseende beslutet. I förslaget ska det framgå vilka/vilket som är skälen för likvidationen och om det finns några andra alternativ. Ett aktiebolag kan även besluta att gå i likvidation utan att det finns några formella krav på att de är tvungna att göra detta. Denna möjlighet för ett aktiebolag att själv besluta om likvidation eller inte anses självklar av aktiebolagskommittén. Enligt gällande regler fattar bolagsstämman beslut om likvidation med enkel majoritet⁸, såvida inte bolagsordningen innehåller avvikande föreskrifter. Anledningen till att det endast krävs en enkel majoritet i ett likvidationsärende, är att en minoritet knappast har något berättigat intresse av en fortsatt drift i en situation då majoriteten vill avveckla bolaget. Vidare borde det vara svårt för en minoritet att på ett framgångsrikt sätt kunna driva bolaget vidare mot majoritetens vilja (Prop. 2000/01:150).

När bolagsstämman prövar om bolaget ska gå i frivillig likvidation ska det enligt ABL 13:2 anges när den beräknade tidpunkten för skiftet är, storleken på skiftet samt vem som är föreslagen som likvidator. Om inte årsredovisningen behandlas på bolagsstämman, ska de senast fastställda balans- och resultaträkningarna, försedd med en anteckning om bolagsstämmans beslut om bolagets resultat bifogas. De ska även bifoga revisionsberättelsen, samt en undertecknad kopia av styrelsen som redogör för händelser av väsentlig betydelse som inträffat efter det att årsredovisningen lämnades. Man ska även bifoga eventuella yttranden från bolagets revisorer (FAR, 2002). Den främsta anledningen till att det uttryckligen står angivet i aktiebolagslagen vid vilken tidpunkt som likvidationen ska ske och den beräknade storleken på skiftet är att bolagsstämman måste kunna få ett tillfredsställande underlag för sitt beslut (Prop. 2000/01:150).

Den nuvarande lagen kan vid en första anblick ge ett intryck av att vara ett exercisreglemente, då förarbetena till lagen innehåller flera detaljerade checklistor över vad som ska finnas med och inte i respektive ärende. Däremot är inte tanken med alla dessa checklistor att man ska öka kontrollen utan den främsta anledningen till att man har infört dessa är att man har velat undvika hänvisningar till andra lagar för att därmed försöka göra den mer lättläst (Skog, 2001).

Aktiebolagskommittén har förordnat att ett likvidationsförslag ska tas fram av styrelsen, vilket de ska göra på uppdrag av bolagsstämman. För att inte begränsa möjligheterna för aktieägarna finns det nu också möjlighet för dessa att få det prövat inför bolagsstämman.

⁸ Med enkel majoritet (absolut majoritet) avses mer än hälften av de avgivna rösterna. Vid lika röstetal avgör ordföranden med utslagsröst.

Däremot krävs det att det är en majoritet av aktieägarna som stödjer förslaget för att få det prövat av bolagsstämman (Prop. 2000/01:150). Det kan även föreligga vissa praktiska svårigheter för en aktieägare att få fram erforderligt material för att sätta ett aktiebolag i likvidation, eftersom lagen ställer samma krav på en aktieägare som på styrelsen beträffande vilken information som de ska lämna. Skulle det däremot i ett enskilt fall inte vara möjligt för en aktieägare att ta fram erforderligt material, har aktieägaren alltid möjlighet att på stämman väcka förslaget om att styrelsen ska upprätta ett likvidationsförslag (Ibid.).

Bolagsstämmans beslut om likvidation gäller omedelbart eller från den dag som bestämdes. Om inte bolagsordningen bestämde en dag, får dagen för likvidation inte sättas senare än första dagen på det nya räkenskapsåret (FAR, 2002).

4.2 Tvångslikvidation

Enligt ABL 13 kan ett bolag tvingas gå i likvidation på grund av beslut av registreringsmyndigheten (Patent- och registreringsverket), bestämmelser i bolagsordningen, på grund av kapitalbrist eller genom systematiskt majoritetsmissbruk.

4.2.1 Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist

I de fall där tvångslikvidation sker på grund av kapitalbrist, ska styrelsen genast upprätta en kontrollbalansräkning och låta bolagets revisorer granska denna när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet⁹, eller när det vid verkställighet enligt 4: e kapitlet utsköningsbalken har visat sig att bolaget saknar utmättningsbara tillgångar (FAR, 2002). Enligt ABL ska revisorerna granska kontrollbalansräkningen och styrelsen ska sedan i sin tur underteckna denna. Visar kontrollbalansräkningen att bolagets kapital understiger den kritiska gränsen, ska styrelsen snarast möjligt hänskjuta frågan om bolaget ska gå i likvidation till bolagsstämman, det vill säga den så kallade första bolagsstämman (Prop. 2000/01:150). Här har det skett en omformulering i lagtexten. Enligt den gamla lagtexten skulle styrelsen vid faktisk kapitalbrist:

”snarast möjligt till bolagsstämman hänskjuta frågan om bolaget skall träda i likvidation”

och enligt den nya lagen ska styrelsen:

”snarast möjligt utfärda kallelse till en bolagsstämma som skall pröva om bolaget skall gå i likvidation”.

Mer generella ändringar som har genomförts är bland annat att lagtexten om tvångslikvidation pga. kapitalbrist har flyttats från 13 kap 2 § till 13 kap 12 – 19 §.

⁹ Man uttrycker sig som så att aktiekapitalet har gått förlorat, men aktiekapitalet finns på balansräkningens passivsida, det som gått förlorat är egentligen tillgångar, eller skulder som har uppkommit.

Lagstiftarna har även lagt till rubriker mellan paragraferna, detta för att det lättare ska framgå vad varje paragraf innefattar.

Om bolagsstämman inte beslutar att bolaget ska gå i likvidation har aktieägarna åtta månader på sig att läka kapitalbristen och innan denna frist har löpt ut ska en ny bolagsstämma (andra bolagsstämman) hållas. Vid den andra bolagsstämman ska en ny kontrollbalansräkning läggas fram. Visar det sig då att det egna kapitalet inte motsvarar det registrerade aktiekapitalet, är bolaget likvidationspliktigt (Ibid.). Enligt den gamla aktiebolagslagen fanns det inte några bestämmelser som reglerade vilket beslutsunderlag som en aktieägare skulle ha tillgång till vid en behandling av en likvidation. I och med att det nu tydligt framgår i lagen vilka beslutsunderlag en aktieägare ska ha tillgång till, borde det inte finnas några frågetecken rörande detta (Ibid.).

Vid upprättande av en kontrollbalansräkning är alltid bolagets nettokapital lika med eller bättre än nettokapitalet i en korrekt upprättad ordinarie balansräkning. Anledningen till att man kan ha ett bättre nettokapital vid upprättande av en kontrollbalansräkning än vid upprättande av en ordinarie balansräkning är att man har möjlighet att värdera vissa tillgångar till ett högre värde och vice versa med vissa skulder. Detta förfarande redogör vi för längre fram. Huvudtanken är i alla fall att identiska företag ska ge identiska kontrollbalansräkningar, oavsett vilka redovisningsprinciper som man har använt sig av för den ordinarie balansräkningen (Blomberg & Oppenheimer, 2002).

Värderingstidpunkten ”per dag” för kontrollbalansräkning 1 och 2 ska, inför bolagsstämmas slutgiltiga ställningstagande, vara så nära inpå stämman som möjligt. Styrelsen måste dock upprätta en kontrollbalansräkning och eller pröva redan upprättad kontrollbalansräkning före eller i nära anslutning till två andra ”per dag” i enlighet med vad som tydliggjorts i propositionen. De tre olika tidpunkterna ”per dag” är (Ibid.):

1. Den först valda ”per dag” för kontrollbalansräkningen.
2. Dagen för styrelsen prövning av frågan om kallelse till bolagsstämma.
3. Bolagsstämmodagen (om det blir en bolagsstämma)

Angående den första kontrollbalansräkningen kan styrelsen låta upprätta denna och konstatera att mer än hälften av det registrerade aktiekapitalet. Om styrelsen kan uppvisa att de har återställt det egna kapitalet, det vill säga att de kan uppvisa botemedel ¹⁰, behöver de inte kalla till någon extra bolagsstämma. Infaller denna tidpunkt så sent som ”per dag” 3 (se ovan), det vill säga samma dag som man håller bolagsstämman, behöver man inte ta ställning till en likvidation eftersom mer än hälften av det registrerade aktiekapitalet återstår. Anledningen till att man inte behöver ta ställning till likvidationen är att kallelsen till bolagsstämman har baserats på felaktiga grunder, då det har visat sig att man har lyckats återställa det egna kapitalet (Ibid.).

Om en andra kontrollbalansräkning hålls och det registrerade aktiekapitalet inte är fullt återställt ska bolaget försättas i likvidation. Görs trots allt inte detta inträder personligt betalningsansvar för styrelsen och eventuellt även för aktieägare som inte ingår i

¹⁰ Tillskott eller intjänad vinst som exempel

styrelsen eller är VD. Dessa aktieägare kan enligt ABL 13 bli personligt skadeståndsskyldig då de deltar i beslut om bolagets fortsatta drift trots att det egna kapitalet inte är fullt återställt. Däremot blir inte en aktieägare som reserverar sig mot ett sådant beslut personligt betalningsansvarig (Blomberg & Oppenheimer, 2002).

Gällande styrelsens personliga ansvar har det skett en åtstramning i den nya lagen. Styrelsen ansvarade enligt den gamla lagen för de förpliktelser som uppkom innan de hade upprättat en kontrollbalansräkning som i sin tur hade granskats av bolagsstämman. Enligt den gamla lagtexten framgick det att det personliga ansvaret inte gällde för förpliktelser:

”som uppkommer sedan likvidation hänskjutits till rättens prövning eller sedan en kontrollbalansräkning, som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet, blivit granskad och godkänd av bolagsstämman”.

Den främsta skillnaden mellan den gamla och nya lagtexten rörande det personliga ansvaret är att i den 19 § regleras ansvarsperiodens slut och det personliga ansvaret gäller inte för förpliktelser som uppkommit sedan:

”en ansökan enligt 16 § andra stycket har gjorts en kontrollbalansräkning som utvisar att bolagets eget kapital, beräknat enligt 13 §, uppgår till det registrerade aktiekapitalet har granskats av bolagets revisor och lagts fram på bolagsstämman, eller bolagsstämman, registreringsmyndigheten eller rätten har beslutat om likvidation”.

Enligt ABL 13 gäller det personliga ansvaret endast:

”under den tid som underlåtenheten består”.

Det personliga ansvaret upphör efter det att bolagets revisorer har granskat och godkänt en upprättad kontrollbalansräkning där det framgår att det egna kapitalet motsvarar minst hela det registrerade egna kapitalet, alternativt att de har försatt bolaget i konkurs. (FAR, 2002).

Styrelseledamöterna ska även i fortsättningen kunna bli personligt betalningsansvariga för bolagets förpliktelser, om de inte vidtar de åtgärder som lagen föreskriver vid misstänkt kapitalbrist eller ett resultatlöst utmätningförsök av bolagets tillgångar. Det tydliggörs också att underlåtenhet från en styrelseledamot inte befriar från det personliga betalningsansvaret. Precis som tydliggörandet av att det personliga betalningsansvaret bara gäller för fordringar som uppkommer under från den tid som kontrollbalansräkningen skulle ha upprättats till den tid som kontrollbalansräkningen gjordes, om det kan bevisas att det fanns en faktisk kapitalbrist. (Prop. 2000/01:150)

Vad är då underlåtenhet från styrelsen? Enligt (Prop. 2000/01:150) finns det tre fall som är underlåtenhet.

1. Styrelsen underlåter att på föreskrivet sätt upprätta och låta revisorerna granska en kontrollbalansräkning, trots att det finns skäl att anta att bolagets egna kapital understiger hälften av det registrerade egna kapitalet eller ett resultatlöst utmätningsförsök har ägt rum.
2. Styrelsen underlåter att sammankalla till en första kontrollstämma, trots att en kontrollbalansräkning visade att bolagets egna kapital understeg hälften av det registrerade aktiekapitalet.
3. Styrelsen underlåter att hos rätten ansöka om likvidation, trots att någon andra kontrollbalansstämma inte har hållits inom åttamånadersfristen eller trots att det vid den andra kontrollstämman inte har förelegat någon kontrollbalansräkning som utvisar att aktiekapitalet är till fullo täckt.

4.2.2 Kontrollbalansräkning

Vid upprättande av en kontrollbalansräkning får man ta upp bolagets tillgångar till ett högre värde och skulder och avsättningar till ett lägre värde än vad man normalt får göra, så länge som värderingsprinciperna är förenliga med god redovisningssed. Man kan t ex ha underskattat livslängden på en anläggningstillgång eller tidigare kostnadsfört utgifter som enligt årsredovisningslagen skulle ha kunnat aktiveras. I många fall finns det också övervärden¹¹ avseende bolagets tillgångar. Dessa ska också beaktas genom att värdet skrivs upp genom en särskild justeringspost i kontrollbalansräkningen. Denna uppskrivning kräver ingen speciell lagreglering utan här följs i princip årsredovisningslagen föreskrifter (Prop. 2000/01:150). Det finns dock ett undantag och det är de pensionsåtaganden som bolagen har. Dessa får inte tas upp till ett lägre belopp än det som man har redovisat i den ordinarie redovisningen (FAR, 2002). Vid upprättande av en kontrollbalansräkning får alla tillgångar värderas till dess nettoförsäljningsvärde, vilket innebär att bolagets dolda reserver beaktas. Detta gäller även tillgångar som sedan tidigare inte har bokförts som en tillgång. Detta kan röra sig om tidigare kostnadsförda poster eller tillgångar som inte kunnat bokföras som tillgångar. Exempel på tillgångar som inte kunnat bokföras som tillgångar kan vara upparbetade varumärken. Ofta finns det inget fastställt marknadsvärde för denna form av tillgångar, vilket innebär att man får använda sig av uppskattade värden. För övrigt får tillgångar och skulder tas upp till andra värden än de bokförda, om dessa värden överensstämmer med god redovisningssed. (Blomberg & Oppenheimer, 2002)

Kontrollbalansräkningen bör som nämnts ovan tjäna som underlag för bolagsstämmans beslut i frågan om bolaget ska gå likvidation eller inte och det är därför viktigt att den utformas på ett tillfredsställande sätt. Detta eftersom det är utifrån kontrollbalansräkningen som aktieägarna ska fatta sina beslut om likvidering eller inte. Kontrollbalansräkningens huvudsakliga funktion kan alltså sägas vara att skilja ut de bolag som inte har ekonomiska förutsättningar att fortsätta verksamheten (Prop. 2000/01:150). Det är därmed naturligt att vid denna prövning utgå från sedvanliga redovisningsprinciper, vilka man kan anta ger en rättvisande bild av företagens ställning.

¹¹ Övervärden: Förhållandet mellan marknadsvärdet och det bokförda värdet

I stort innebär själva lagtexten inga revolutionerade nyheter. Däremot ger texten tillsammans med motiveringarna i propositionen en hel del preciseringar i viktiga frågor där tidigare praxis eller tolkningar inte varit helt klara. Det bör även understrykas att lagen nu ställer betydligt högre krav på det formella underlaget inför bolagsstämmans beslut, se ABL 13:2 – 13:5. I de fall när en kontrollbalansräkning ska upprättas har lagstiftarna omformulerat vissa delar av lagtexten. Enligt den gamla lagen framgår det att:

”styrelsen ofördröjligen upprätta och låta revisorerna granska en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet”.

Den nya lagen har samma innebörd, men *”ofördröjligen”* har bytts ut mot *”genast”* och de har även infört benämningen *”kontrollbalansräkning”*

”genast skall upprätta och låta bolagets revisorer granska en kontrollbalansräkning när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet”

Ovanstående omformulering har inte inneburit någon större skillnad utan upprättandet av en kontrollbalansräkning måste göras omedelbart och fortgå utan dröjsmål (Blomberg & Oppenheimer, 2002). Reglerna om kapitalbrist och kontrollbalansräkning gäller för varje enskilt aktiebolag för sig. Följaktligen är inte koncernbalansräkning av intresse i dessa sammanhang (Ibid.).

4.2.3 Statliga stöd

I de fall som bolagen har erhållit statligt stöd, ska inte dessa skulder tas upp i kontrollbalansräkningen i de fall som återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska ställning. Det vill säga, om det är så att denna skuld ska återbetalas först sedan övriga skulder till fullo har betalats (Prop. 2000/01:150). Anledningen till detta är att dessa skulder har uppkommit från staten med anledning av olika sysselsättnings-skäl eller av andra näringspolitiska skäl. Skulle man vara tvungen att ta upp dessa skulder skulle syftet med lånet helt falla (Ibid.). Genom att bolagen inte behöver ta upp skulder från staten, det vill säga skulder som har efterställningsgaranti, medför detta att kontrollbalansräkningen inte återspeglar bolagets verkliga ekonomiska situation. Detta kan uppfattas som oroväckande, men med hänsyn till dessa låns karaktär borde inte detta innebära några större problem (Ibid.).

Några remissinstanser har ansett att bestämmelsen ovan inte bör vara begränsade enbart till efterställda lån som lämnats av staten. Anledningen till att fler än staten borde få möjligheten att ge efterställda lån är att det skulle bli lättare för aktieägare eller andra att rekonstruera bolag med ekonomiska problem. Mot detta vägs den försämring av bolagets kapitalskydd som denna förändring skulle medföra. Framför allt finns det alltid en risk att närstående personer till bolaget genom kortfristiga lån skulle kunna skjuta upp nödvändiga avvecklingsåtgärder till framtiden (Ibid.). Detta skulle medföra en uppenbar

försämring för borgenärer, särskilt som bolagets återbetalning av de efterställda lånen inte skulle vara underkastad aktiebolagslagens utbetalningsbegränsningar. Skulle det finnas finansiella förutsättningar för att rekonstruera ett bolag, bör den genomföras med hjälp av ett aktieägartillskott som ökar tillgångarna (Ibid.).

4.2.4 Övervärden

De övervärden som finns avseende bolagets tillgångar skulle om tillgångarna realiserades i de flesta fall ge upphov till en skattepliktig vinst. Detta skulle kunna föranleda till att bolaget i framtiden skulle vara tvunget att betala skatt, men vid upprättande av en kontrollbalansräkning finns det i regel förlustavdrag som skulle kunna räknas av mot denna framtida vinst. Normalt förfarande är därför att man inte behöver beakta någon uppskjuten skatteskuld vid upprättande av en kontrollbalansräkning (Prop. 2000/01:150). Däremot går det ibland att förutse att bolaget i framtiden kommer att bli skyldig att betala skatt och därför bör det enligt aktiebolagskommittén tas hänsyn till denna uppskjutna skatt i den utsträckning som god redovisningssed fordrar detta (Ibid.).

Aktiebolagskommittén har föreslagit att den uppskjutna skatten ska tas upp till ett nuvärde, men både bokföringsnämnden och FAR har ställt sig tvekande till ett sådant förfarande. Aktiebolagskommitténs förslag avviker från Redovisningsrådet som menar att bolagens uppskjutna skatter ska tas upp till nominellt belopp. Redovisningsrådets uttalande borde i första hand bero på att en tillförlitlig beräkning till ett diskonterat värde anses så komplex att det inte är lämpligt att kräva en sådan beräkning. Detta eftersom bestämmelserna runt upprättande av en kontrollbalansräkning bör vara enkla och tydliga. Risker är stor att en bestämmelse om diskontering av uppskjuten skatt skulle bli alltför komplicerad. Det finns även en viss risk för att det skulle bli svårare för tredje man att bedöma en kontrollbalansräkning och mot bakgrund till detta bör därför den uppskjutna skatten redovisas nominellt (Ibid.).

4.2.5 Obeskattade reserver

I posten obeskattade reserver ingår det en uppskjuten skatteskuld, vilket talar för att enbart en del av den obeskattade reserven skulle tas upp i det egna kapitalet. Däremot brukar det finnas förlustavdrag i sådan omfattning i bolag som tvingas upprätta en kontrollbalansräkning att en upplösning av de obeskattade reserverna inte borde vara nödvändig. I praxis hänförs därför ofta obeskattade reserver i sin helhet till eget kapital. Det kan dock i undantagsvis uppkomma situationer då en upplösning av de obeskattade reserverna leder till en framtida skattekostnad (Ibid.). Exempel på sådana situationer kan vara att det inte finns några rörelseförluster eller om underskottsavdragen inte är "tillräckligt" stora. I sådana fall ska de obeskattade reserverna delas upp på eget kapital och uppskjuten skatt (Ibid.).

4.2.6 Pensionsåtaganden

Årsredovisningslagen kräver inte att pensionsåtaganden skuldförs, utan de kan redovisas inom linjen som ansvarsförbindelser. Enligt lagen om tryggande av pensionsutfästelser

(1967:531) får posten pensionsåtaganden inte minskas, vilket vi har nämnt i 4.2.2 utan en pensionsförpliktelse ska enligt praxis tas upp till dess fulla värde vid upprättande av en kontrollbalansräkningen. Detta anses som en lämplig ordning och därför kommer detta också numera i uttryck i lagen (Prop. 2000/01:150).

4.2.7 Tvångslikvidation på grund av bestämmelse i bolagsordningen

Precis som tidigare ska ett aktiebolag vara skyldig att gå i likvidation om likvidationsskyldighet råder enligt bolagsordningen (FAR, 2002). I Prop. 2000/01:150 sägs det att det anses givet att ett bolag även fortsättningsvis ska vara skyldigt att gå i likvidation om bolagsordningen så föreskriver.

4.2.8 Tvångslikvidation på grund av registreringsmyndighetens beslut

Registreringsmyndighetens (PRV¹²) kan besluta att bolag ska tvångslikvideras om bolaget inte på föreskrivet sätt har anmält en behörig styrelse, verkställande direktör, särskild delgivningsmottagare eller revisor (Prop. 2000/01:150). Bolaget är också skyldigt att gå i likvidation om de inte har lämnat in en årsredovisning och revisionsberättelse till PRV (Ibid.). Detsamma är fallet om bolaget, efter byte av aktiekapitalsvaluta, inte har anmält nödvändiga följdbeslut för registreringen samt om bolaget, efter otillåtna förvärv av egna aktier, är skyldiga att sätta ned aktiekapitalet till ett belopp som understiger lägsta tillåtna aktiekapital. Slutligen är även bolag likvidationsskyldigt om det har försatts i konkurs och konkursen har avslutats med överskott (Ibid.).

4.2.9 Tvångslikvidation och inlösen på grund av majoritetsmissbruk

I propositionen kan man utläsa att regeringen anser det vara ett viktigt skydd för aktieminoriteten att rätten kan besluta att bolaget ska gå i likvidation, på talan för minst en tiondel av aktieägarna. Föreligger majoritetsmissbruk kan rätten, liksom tidigare, för att skydda minoritetens intresse besluta om likvidation eller alternativt inlösen av minoritetens aktier.

I samband med den så kallade ”Trustoraffären” framkom det kritik mot att aktieägare som misstänkts för att missbruka sitt inflytande i bolaget, fortfarande under utredningens gång om majoritetsmissbruk har kvar sitt inflytande i bolaget. För att begränsa dessa risker föreslår regeringen att rätten omedelbart kan förordna en så kallad syssloman som får till uppgift att förvalta bolaget tills frågan om majoritetsmissbruk är avgjord. Sysslomannen bör träda i styrelsens och den verkställande direktörens plats på samma sätt som en likvidator gör. (Prop. 2000/01:150)

¹² PRV – Patent- och registreringsverket

5. Empiri

Under empiriavsnittet skall vi redogöra för svaren vi har erhållit i vår enkätundersökning.

Empirin består av den frågeenkät vi skickade ut till olika revisorer och sakkunniga. Av de 43 utvalda revisorerna kunde vi inte nå nio stycken, 13 uppgav att de ej hade möjlighet att besvara frågorna medan fem besvarade enkäten. Resterande antal skickade ej något svar före den 31 maj som var vårt slutdatum. Bland de tretton som ej hade möjlighet att besvara frågorna, var den vanligaste orsaken tidsbristen vid denna tid på året. Av de två sakkunniga fick vi svar av en, medan den andre avböjde utav tidsbrist.

Den sakkunnige och fyra revisorer besvarade enkäten. Sakkunnig var Sten-Eric Ingblad som tituleras vetenskaplig ledare. De fyra revisorerna som besvarade enkäten var Henry Åkerlund revisor vid Ernst & Young AB, Anders Argelius revisor vid Yngve Lindells Revisionsbyrå, Anders Andersson revisor vid Gotlands Revisionsbyrå samt Tommy Furland revisor vid Furlands Revisionsbyrå.

Vi skall här återge våra frågor och de fyra revisorernas och den sakkunniges svar på dessa.

1. Vilka förändringar anser Ni vara tydligast i det nya kapitel 13 i Aktiebolagslagen (ABL) gällande upprättande av en kontrollbalansräkning?

Furland anser att förändringarna generellt sett inte har medfört några väsentliga konsekvenser för upprättande av kontrollbalansräkning. Andersson upplever inte heller så stora förändringar i sak men anser att lagstiftningen har blivit betydligt tydligare. Skillnaden är att man nu hänvisar till att kontrollbalansräkningen skall upprättas enligt Årsredovisningslagen.

Skrivningen i den nya lagtexten följer mer den nya redovisningspraxisen där varje justeringspost redovisas för sig på respektive post, anser Argelius. Åkerlund ser tre tydliga förändringar: Att åtta – månadersfristen löper från första kontrollstämman, att det uttryckligen framgår vilka försummelser som kan leda till personligt betalningsansvar samt att en kontrollbalansräkning kan bryta det personliga betalningsansvaret även efter åtta – månadersfristens utgång (vilket de även tidigare har förutsatt). Enligt Ingblad är den mest iögonfallande förändringen det pedagogiska upplägget i fallet tvångslikvidation.

2. Anser Ni att det inneburit någon förändring när (i tid) en kontrollbalansräkning ska upprättas?

Någon förändring av tidpunkten när en kontrollbalansräkning ska upprättas föreligger inte anser Ingblad, Furlund och Argelius. Åkerlund anser inte heller att det inneburit några förändringar angående tidpunkten, men skriver att de har fått sina tidigare slutsatser bekräftade i och med den nya skrivelsen.

Andersson tycker det är svårt att säga om ”genast” är snabbare än ”ofördröjligen”. Han skulle säga att de har valt ett modernare språkbruk i den nya Aktiebolagslagen.

3. Anser Ni att det blivit någon förändring gällande betalningsansvaret i de fall då inte en kontrollbalansräkning har upprättats?

Även på denna punkt anser Furlund och Argelius att den nya Aktiebolagslagen inte har medfört några väsentliga förändringar gällande betalningsansvaret i de fall då inte en kontrollbalansräkning har upprättats. Åkerlund hänvisar när det gäller betalningsansvaret till sina svar på fråga ett.

Det nya är att personligt betalningsansvar skall kunna utkrävas endast om det går att visa att bolagets kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Tidigare räckte det med ”om det finns skäl att anta”. Andersson skulle dock inte tro att någon enligt den tidigare lagstiftningen i praktiken blivit betalningsansvarig om bolagets kapital ”de facto” inte understigit halva aktiekapitalet. Enligt Ingblad har det förändrats gällande betalningsansvar på så sätt att den ansvariga personkretsen har minskat.

4. Anser Ni att det blivit någon förändring gällande värdering av tillgångar vid upprättande av kontrollbalansräkning?

Andersson anser att reglerna i den nya lagen är mer detaljerade, men i princip är det inte någon förändring av värderingen av tillgångarna vid upprättande av kontrollbalansräkning. Denna åsikt gäller också för Furlund och Argelius. Enligt Ingblad har den nya aktiebolagslagen inneburit vissa förändringar vid värdering av tillgångar.

Åkerlund tycker det har blivit mer tydligt att justeringar kan göras i relation till hur bolaget tidigare redovisat, så länge det ryms inom god redovisningssed. Han påpekar att detta har ju också bland annat Ulf Gometz från Ernst & Young länge hävdad. Dessutom anser Åkerlund att behandlingen av obeskattade reserver har klarnat vid upprättande av kontrollbalansräkning i den nya Aktiebolagslagen.

5. Anser Ni att det blivit någon förändring gällande värdering av skulder/avsättningar vid upprättande av kontrollbalansräkning?

Furland anser att det generellt inte har blivit några väsentliga förändringar gällande värdering av skulder vid upprättande av kontrollbalansräkning. Även Andersson har denna åsikt men tycker att reglerna nu är mer detaljerade. Ingblad anser här att det blivit vissa förändringar i och med den nya lagen.

Åkerlund tycker även här att det blivit mer tydligt att justeringar kan göras i relation till hur bolaget tidigare har redovisat. Han anser dessutom att det har blivit begränsning avseende vissa pensionsåtaganden i den nya Aktiebolagslagen. Argelius påpekar att uppskjuten skatt på obeskattade reserver skall beaktas vid upprättande av kontrollbalansräkning. Detta synsätt är synnerligen märkligt eftersom det sannolikt inte utlöses någon skatt vid upplösning av de obeskattade reserverna, anser Argelius.

6. Övriga synpunkter.

Argelius, Andersson och Furland hade inga övriga synpunkter men Åkerlund anser att det i den nya lagen fortfarande finns många oklarheter kring kontrollbalansräkning och det personliga ansvaret.

6. Analys

I detta kapitel har vi som mål att, tillsammans med teorin och referensramen göra en analys av vår empiridel. Vi kommer här att jämföra vår valda teori/referensram med den empiriska delen av uppsatsen för att finna eventuella likheter och olikheter.

Tydliga förändringar vid upprättande av kontrollbalansräkning

Enligt flertalet av våra respondenter har den nya lagen inte inneburit några större praktiska förändringar, men vissa avsnitt har blivit något tydligare. Exempelvis framgår det enligt den nya aktiebolagslagen att kontrollbalansräkningen ska upprättas i enlighet med årsredovisningslagen. Den främsta anledningen till att den nya aktiebolagslagen har blivit tydligare är enligt våra respondenter på grund av att den nya lagen är mer strukturerad och mer pedagogisk. Bland annat finns det ett antal detaljerade checklistor, där det klart och tydligt framgår vad som ska vara med vid ett upprättande av en kontrollbalansräkning. Däremot kan den nuvarande aktiebolagslagen vid en första anblick ge ett intryck av att vara ett exercisreglemente, men det är tveksamt om man kan dra den slutsatsen att alla checklistor ska uppfattas som om lagstiftarna vill öka kontrollen. Man har även försökt att undvika hänvisningar till andra lagar, vilket även har bidragit till att göra den mer lättläst.

Åkerlund nämner även att vid upprättande av en kontrollbalansräkning framgår det tydligare i den nya aktiebolagslagen att åtta månadersfristen gäller från och med den första kontrollbalansstämman. Enligt den gamla aktiebolagslagen framgick det inte så klart som i den nya lagen att åttamånadersfristen började gälla från och med den första kontrollstämman. I den nya lagen framgår det även klart att aktieägarna inom åtta månader måste upprätta en ny kontrollbalansräkning vilken de måste lägga fram på en ny bolagsstämma. Enligt den gamla aktiebolagslagen fanns det inte heller några bestämmelser som reglerade vilka underlag en aktieägare skulle ha tillgång till vid behandling av en likvidation. Eftersom detta framgår i den nya aktiebolagslagen borde det inte detta ställa till några problem för de inblandade parterna längre.

Enligt den nya aktiebolagslagen framgår det tydligare vilka försummelser som kan leda till personligt betalningsansvar. I huvudsak rör det sig om tre olika fall av försummelser. Dels kan personligt betalningsansvar uppkomma om styrelsen inte låter upprätta en kontrollbalansräkning då de misstänker att bolagets egna kapital understiger hälften av det registrerade kapitalet. Ett annat exempel på försummelse som kan leda till personligt betalningsansvar är då styrelsen inte kallar till en första kontrollbalansstämma efter att de har upprättat en kontrollbalansräkning som har visat att det egna kapitalet har understigit hälften av det registrerade kapitalet. I de fall då styrelsen inte ansöker om likvidation trots att en andra kontrollbalansräkning inte har upprättats inom åttamånadersfristens utgång eller att den andra kontrollbalansräkningen har visat att aktiekapitalet inte är återställt kan också leda till personligt betalningsansvar. Enligt den nya aktiebolagslagen så bryts det personliga betalningsansvaret när det har upprättats en kontrollbalansräkning där det framgår att aktiekapitalet är återställt. Åkerlund menar att så har det också skett i praktiken enligt den gamla lagen, men i den nya aktiebolagslagen framgår detta tydligare.

I den nya aktiebolagslagen framgår det även att det personliga betalningsansvaret inte gäller för förpliktelser som har uppkommit efter det att en ansökan om likvidation är gjord.

Förändring i tid när en kontrollbalansräkning ska upprättas

Våra respondenter anser att det inte blivit någon förändring av tidpunkten när en kontrollbalansräkning ska upprättas. Enligt den gamla aktiebolagslagen ska styrelsen ofördröjligen låta upprätta en kontrollbalansräkning då det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. I den nya lagen framgår det att styrelsen genast ska upprätta en kontrollbalansräkning när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Denna nya lagtext innebär inga större förändringar av lagen och inte heller på praxis. Enligt Andersson är den huvudsakliga anledningen till att man har bytt ut ofördröjligen mot genast att man har valt att anpassa språket till ett mer modernt ordval. Annars har genast samma innebörd som ofördröjligen och det går inte att hävda att det ena ordvalet tyder på någon förändring avseende tidpunkt när man ska upprätta en kontrollbalansräkning.

Förändring av betalningsansvaret i de fall då inte en kontrollbalansräkning har upprättats

Flera av våra respondenter uttrycker att den nya lagen inte har inneburit några större skillnader beträffande betalningsansvar med hur det var innan i de fall som företagen inte har upprättat någon kontrollbalansräkning. Enligt den gamla lagen ansvarade styrelsen endast för de förpliktelser som hade uppkommit innan de hade upprättat en kontrollbalansräkning som hade granskats av bolagsstämman. Efter lagändringen ska styrelsen genast upprätta en kontrollbalansräkning och låta bolagets revisorer granska denna när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, eller när det vid verkställighet enligt 4:e kapitel utsköningsbalken har visat sig att bolaget saknar utmätningsbara tillgångar. (ABL, 13:12) Revisorerna ska granska kontrollbalansräkningen och styrelsen ska sedan underteckna denna. Visar kontrollbalansräkningen att bolagets kapital understiger den kritiska gränsen, ska styrelsen snarast möjligt hänskjuta frågan om bolaget ska gå i likvidation till bolagsstämman, den så kallade första bolagsstämman.

Har styrelsen uppfyllt sina åtagande enligt ovan ansvarar inte styrelsen för förpliktelser som har uppkommit efter det att de har gjort en kontrollbalansräkning. Även här är det en skillnad jämfört med den gamla aktiebolagslagen, eftersom styrelsens ansvar endast gäller för förpliktelser som uppkommer under den tid som underlåtenheten består. Den dag som styrelsen har återställt bolagets aktiekapital alternativt att de har försatt bolaget i konkurs upphör styrelsens ansvar enligt den nya aktiebolagslagen.

Andersson påtalade även att enligt den nya aktiebolagslagen kan personligt betalningsansvar endast utkrävas i de fall då det går att påvisa att bolagets aktiekapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Enligt den gamla aktiebolagslagen kunde personligt betalningsansvar utkrävas om det fanns skäl att anta att det registrerade kapitalet understeg hälften av det registrerade aktiekapitalet. Däremot menar Andersson att det inte har blivit någon större skillnad i praktiken. Trots att man enligt den gamla aktiebolagslagen kunde utkräva personligt betalningsansvar då man misstänkte att det egna aktiekapitalet understeg hälften av det egna aktiekapitalet, var det ändå så att detta inte efterlevdes i praktiken. För att en styrelse skulle bli betalningsansvariga krävdes det att i praktiken att det faktiska aktiekapitalet understeg hälften av det registrerade aktiekapitalet.

Utifrån vår undersökning har det även framkommit att den ansvariga personkretsen beträffande betalningsansvar har minskat i och med den nya aktiebolagslagen. Däremot kan andra personer än styrelseledamöter bli betalningsansvariga. Exempelvis kan en aktieägare med vetskap om bolagets skyldighet att gå i likvidation få samma personliga betalningsansvar som styrelsen om de deltar i ett beslut som medför att bolaget fortsätter med sin verksamhet.

Förändring gällande värdering av tillgångar vid upprättande av en kontrollbalansräkning

För att en tillgång ska kunna klassificeras som en tillgång ska vissa kriterier vara uppfyllda. Exempelvis ska tillgången vara hänförlig till ett separat företag, den ska vara ett resultat av historiska transaktioner och den måste dessutom generera framtida ekonomiska fördelar för det aktuella företaget. Vid värdering av en tillgång vid upprättande av en kontrollbalansräkning är respondenterna eniga om att det i princip inte har blivit någon förändring av hur man ska värdera dessa. Däremot menar Ingblad att den nya aktiebolagslagen har inneburit vissa förändringar, men han nämner inte vilka dessa skulle vara. Vid upprättande av en kontrollbalansräkning har begreppet tillgång ett alltmer vidare begrepp än vad som anges i årsredovisningslagen. På denna punkt är respondenterna relativt eniga om att den nya lagen är mer detaljerade och tydligare. Däremot framkommer inte detta på något speciellt ställe i lagtexten rörande upprättande av en kontrollbalansräkning. Exempel på att det är så kan man exempelvis se vid värdering av ett varumärke. Om det är så att ett utvecklat varumärke har betydande värde vid en försäljning, får man vid upprättande av en kontrollbalansräkning ta upp detta värde som en tillgång. Detta förfarande skiljer sig från hur man normalt värderar en tillgång. Exempelvis behöver man inte ta hänsyn i samma utsträckning till en eventuell uppskjuten skatt som man normalt sett måste göra enligt god redovisningssed. De eventuella övervärde som finns om en tillgång skulle realiseras anser man att man skulle kunna kvitta mot förlustavdrag som bör finnas i ett läge när man upprättar en kontrollbalansräkning.

Åkerlund påtalar att med den nya lagen har det blivit klarare hur man ska behandla de obeskattade reserverna. Vid redovisning av obeskattade reserver bör man normalt sett bara ta upp den del som är korrigerad med skatt, det vill säga till nettovärdet. Däremot är det även som vi nämnde ovan rätt givet att det finns förlustavdrag för ett företag som ska upprätta en kontrollbalansräkning och därmed kan man hänföra de obeskattade reserverna till det egna kapitalet. Enligt den nya aktiebolagslagen framkommer det att man bör beakta att det kan finnas fall då en upplösning av de obeskattade reserverna kan leda till att det aktuella företaget blir tvingat att betala skatt på en del av dessa. Detta kan exempelvis uppkomma då förlusterna från rörelsen eller avdragen från underskotten inte är tillräckligt stora.

Förändring gällande värdering av skulder/avsättningar vid upprättande av en kontrollbalansräkning

Enligt våra respondenter är den nya lagen mer detaljerad och tydlig, men däremot kan man inte påvisa någon förändring avseende hur man ska värdera företagets skulder respektive avsättningar jämfört med hur det var innan. Generellt föreligger det inga skillnader hur man ska redovisa en skuld eller göra en avsättning för att täcka en framtida skuld vid upprättande av en kontrollbalansräkning än vid upprättande av en vanlig balansräkning. En skuld föreligger när ett företag måste lämna ifrån sig en resurs som representerar ekonomiska fördelar och när beloppet på denna kan mätas och i de fall när

man inte vet när i tiden som denna skuld ska betalas ut eller när man inte vet till vilket belopp som denna skuld uppgår till. Är så fallet, ska man göra en avsättning som bör täcka denna skuld. Däremot kan man vid upprättande av en kontrollbalansräkning frångå årsredovisningslagen mer strikta restriktioner för hur man ska värdera en skuld eller avsättning. Exempelvis kan man om det överensstämmer med god redovisningssed använda en värderingsmetod som leder till att företaget erhåller en högre andel eget kapital än innan. Den främsta anledningen till att man skulle genomföra en sådan åtgärd är för att man med en alltför generell tillämpning av årsredovisningslagen skulle sätta ett annars livsdugligt företag i konkurs. Exempel på sådana åtgärder kan vara att man aktiverar en investering som man tidigare har kostnadsfört eller att man ökar livslängden på en anläggningstillgång.

Åkerlund påtalade att det har blivit vissa begränsningar i hur man ska värdera vissa pensionsåtaganden enligt den nya aktiebolagslagen. Enligt årsredovisningslagen är inte bolagen tvungna att skuldföra sina pensionsåtaganden, utan det räcker i många fall att de redovisar att de har dessa åtaganden. Man får inte heller minska en pensionsförbindelse enligt årsredovisningslagen och detta gäller även vid upprättande av en kontrollbalansräkning. Detta framkommer tydligare i den nya lagen enligt en av våra respondenter.

Vid upprättande av en kontrollbalansräkning är man tvungen att ta hänsyn till den uppskjutna skatten som är hänförlig till de obeskattade reserverna. Detta påtalades även av Argelius, eftersom han fann att detta förfarande kunde te sig onödigt. När ett företag har kommit så långt att de ska upprätta en kontrollbalansräkning bör det inte vara så sannolikt att det utlöses någon skatt vid upplösning av de obeskattade reserverna. Detta eftersom det borde finnas förlustavdrag i sådan omfattning att en upplösning av de obeskattade reserverna inte borde vara nödvändig. I praxis, vid upprättande av en kontrollbalansräkning, hänförs de obeskattade reserverna i sin helhet till företagets egna kapital. Däremot skulle det kunna finnas vissa situationer då en upplösning av de obeskattade reserverna leder till en framtida skattekostnad. Till exempel om det inte finns några rörelseförluster eller om man kan förutse att bolaget i framtiden kommer att bli skyldig att betala skatt. Därför bör man enligt aktiebolagskommittén ta hänsyn till uppskjuten skatt när man upprättar en kontrollbalansräkning i den utsträckning som god redovisningssed fordrar att man ska ta upp den som en skuld i den offentliga redovisningen.

Övriga synpunkter

Övriga synpunkter som framkom i vår undersökning är att det fortfarande finns oklarheter beträffande det personliga betalningsansvaret vid upprättande av en kontrollbalansräkning.

7. Slutsats/fortsatt forskning

Under slutsatsen kommer vi att svara på problemformuleringen och redogöra för syftet med uppsatsen.

7.1 Slutsats

Problemet vi ställde oss i inledningen var om förändringen av ABL 13 har lett till en bättre värdering av bolagens tillgångar och skulder vid upprättande av en kontrollbalansräkning. Vi är fullt medvetna om att det inte går att dra några generella slutsatser med tanke på vår enkäts relativt låga svarsfrekvens, men däremot anser vi att vi kan se vissa tendenser trots att det finns många oklarheter kring kontrollbalansräkningen och det personliga betalningsansvaret. Utifrån vår empiriska undersökning visade det sig att det inte har skett någon väsentlig förändring gällande värdering av tillgångar och skulder, trots all den tid som lagstiftarna har lagt ner på den nya lagen.

Från vår undersökning kan man dock urskilja vissa förändringar som den nya lagen har medfört. Det som de flesta är överens om är att ABL har blivit tydligare och mer detaljerad men även att ett modernare språkbruk har använts. Att den nya lagen är tydligare kan naturligtvis ha samband med språkbruket och detaljnivån. Ett exempel på ovanstående är det tydligare framkommer vilka försummelser som kan leda till personligt betalningsansvar, men även hur redovisning av de obeskattade reserverna skall gå till.

I den nya versionen av ABL 13 har bolagen möjlighet att redovisa eget kapital utan att redovisa en viss del av de obeskattade reserverna som uppskjuten skatt. Om man däremot kan förutse att exempelvis förlustavdragen inte blir tillräckligt stora skall de obeskattade reserverna delas upp i eget kapital och uppskjuten skatt.

Syftet med vår uppsats var att fastställa förändringar vid värdering av skulder och tillgångar och om den nya lagstiftningen blivit tydligare. Idag finns det fortfarande ett antal frågetecken rörande just värderingen av ett företags tillgångar respektive skulder vid upprättande av en kontrollbalansräkning och frågan är hur detta problem ska kunna lösas på bästa möjliga sätt, då värdering alltid innehåller vissa subjektiva inslag.

ABL 13 kapitel skall i första hand skydda borgenärerna och deras intressen i bolaget, men också förhindra att bolagen avvecklas för tidigt eller helt i onödan. Dessa två huvudsyften kan stå i motsatsförhållanden till varandra och därför blir en korrekt värdering av bolagens tillgångar och skulder extremt viktig för att kunna fastställa bolagens vara eller inte vara.

Vi tror att det kan vara svårt att lagstifta bort olika värderingsproblem, vilket även vår undersökning har visat. Trots den nya lagen kvarstår i princip samma värderingsproblematik som innan. Att tro att man med hjälp av lagstiftning ska kunna reglera hur varje form av tillgång respektive skuld ska värderas tror vi kan vara naivt. Ser vi på den värld som vi lever i så kan det skilja mycket mellan två likvärdiga företags verkligheter och hur ska man då kunna lyckas fastställa hur de ska värdera tillgångar

respektive skulder via en universal lagstiftning, då en alltför detaljerad lagstiftning ofta leder till att det blir lättare att hitta olika kryphål.

För att lyckas lösa ovanstående värderingsproblematik tror vi att man istället för att försöka detalj lagstifta bort problemet i framtiden måste försöka följa normgivande organs rekommendationer (true and fair view).

7.2 Fortsatt forskning

Det vore intressant att undersöka om ABL 13 kapitel och praxis i framtiden kommer att gå skilda vägar, och kommer detta i sådana fall att tvinga fram nya lagändringar.

Ett av syftena med den senaste lagändringen var ju att anpassa vår lagstiftning mot EU:s lagstiftning. Detta problem har vi utelämnat i vårt arbete på grund av tidsbrist. Ett förslag på uppsatsämne kan vara att man undersöker om lagstiftarnas intention har uppfyllts rörande detta och om vi i framtiden måste genomföra flera anpassningar gementemot omvärlden.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

- Alvesson & Sköldeberg (1994). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.
- Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Blix, C. (1984). Ändrade regler om tvångslikvidation. *Balans*, Nr 5, sid. 16-25
- Blix, C. (1992) Nya regler för tvångslikvidation av aktiebolag. *Balans*, Nr 2, 18-20
- Blomberg, G. (1993). *Företag i kris: vad en styrelseledamot, aktieägare och revisor bör tänka på*. Stockholm: Informationsförlaget i samarbete med BDO revision.
- Blomberg, G & Oppenheimer, B. (2002). Dåliga affärer och aktiebolagslagen, *Balans*, Nr 3.
- Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlsson, R. H. (1998). Riskkapital med mänskligt ansikte, Stockholm: Elanders Gotab.
- Dahmström, K. (1991). *Från datainsamling till rapport – att göra en statistisk undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Ericsson, G. (1990). *Västerlandets idéhistoria*. Södertälje: Gidlunds.
- Falkman, P. (2001). *Teori för redovisning*. Lund: Studentlitteratur.
- FAR. (2002). *FARs Samlingsvolym 2002*. Föreningen auktoriserade revisorer.
- Gometz, U. (1987). Befarad kapitalbrist – styrelsen lever farligt. *Balans*, Nr 6-7.
- Holme, I. & Solvang, B. (1991). *Forskningsmetodik, om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundblad, U. & Skärvad, P.-H. (1982). *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Lund: Studentlitteratur.
- Nedstrand, M. (2002). Var finns tillgångarna i ett IT-företags konkurs. *Balans*, Nr 3.
- Nilsson, S. (2002). *Redovisningens normer och normbildare*. Lund: Studentlitteratur.
- NJA,. (1993). *Trancom-målet*, sid. 484.
- Ny aktiebolagslag, (2001). *Slutbetänkande av aktiebolagskommittén. SOU 2001:1*. Stockholm: Fritzes.

- Oppenheimer, B. (1992). *Balans*, Nr 2.
- Patel, & Davidsson, (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Posselius, E. (1986). *Advokaten*, Nr 4.
- Posselius, E., Grosskopf, G., Gometz, U., Huldén, L. (2000). *Skyddet för aktiebolagets egna kapital*. Stockholm: Ernst & Young.
- Propositioner,. (1975). 1975:104.
- Propositioner,. (2000). 2000/01:150.
- Rosengren, K.-E. & Arvidsson, P. (1992). *Sociologisk metodik*. Falköping: Almqvist & Wiksell Förlag.
- Skog, R. (2001). Aktiebolagskommitténs slutbetänkande överlämnat till regeringen efter 10 år. *Balans*, Nr 1.
- Smith, D. (2000). *Redovisningens språk*. Lund: Studentlitteratur.
- Wigblad, R. (1992). *Karta över vetenskapliga bilder*. Linköping: Linköpings universitet.